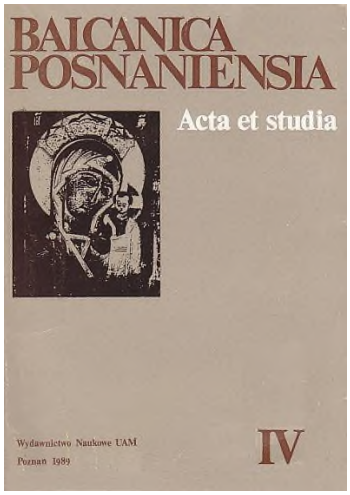

Leśny Jan, *Studenci z krajów bałkańskich na Uniwersytecie Krakowskim w latach 1413–1579*, „Balcanica Posnaniensia. Acta et Studia" 1989, t. 4, s. 213–222.

https://doi.org/10.14746/bp.1989.4.15

https://pressto.amu.edu.pl/index.php/bp/article/view/54786

Instytucją przechowującą materiały źródłowe jest Biblioteka Collegium Historicum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.
http://bch.amu.edu.pl

Zadanie zostało zrealizowane w ramach konkursu „Społeczna odpowiedzialność nauki II – Wsparcie dla bibliotek naukowych". Projekt zatytułowany „Digitalizacja archiwalnych wydań czasopism naukowych zgromadzonych przez Bibliotekę Coll. Historicum UAM". Projekt dofinansowany ze środków budżetu państwa, przyznanych przez Ministra Nauki w ramach Programu Społeczna odpowiedzialność nauki II. Wsparcie dla bibliotek naukowych (umowa nr BIBL/SP/0092/2024/02 z dnia 05.12.2024). Całkowita wartość projektu: 247 236,00 zł. Kwota dofinansowania: 220 836,00 zł.

The institution storing the source materials is the Library of the Collegium Historicum of the Adam Mickiewicz University in Poznań.
http://bch.amu.edu.pl

The task was carried out within the framework of the competition "Social Responsibility of Science II – Support for Scientific Libraries". The project entitled "Digitization of archival editions of scientific journals collected by the Library of the Coll. Historicum of Adam Mickiewicz University". The project was co-financed from state budget funds granted by the Minister of Science within the framework of the Programme Social Responsibility of Science II. Support for Scientific Libraries (agreement no. BIBL/SP/0092/2024/02 of 05.12.2024).
Total value of the project: PLN 247,236.00.
Amount of co-financing: PLN 220,836.00.

UNIWERSYTET IM. ADAMA MICKIEWICZA W POZNANIU

BCH BIBLIOTEKA COLLEGIUM HISTORICUM

Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego

Społeczna Odpowiedzialność Nauki II

BALCANICA POSNANIENSIA IV
UAM Poznań 1989

STUDENCI Z KRAJÓW BAŁKAŃSKICH NA UNIWERSYTECIE KRAKOWSKIM W LATACH 1413 - 1579

JAN LEŚNY

ABSTRACT. Leśny Jan, *Students from Balkan countries at the University of Cracow in the years 1413 - 1579*. Balcanica Posnaniensia. Acta et studia, IV, Poznań 1989, Adam Mickiewicz University Press, pp. 213 - 222. ISBN 83-232-0231-1. ISSN 0239-4278. Polish text with a summary in German.

In the years 1413 - 1579 more than 130 persons studied at the University of Cracow who came from Balkan countries. Most of the students were representatives of regions immediately neighbouring with the original area of Hungary, thus Slavonia, Croatia and Sirmium.

Jan Leśny, Instytut Słowianoznawstwa PAN (Institute of Slavic Studies, Polish Academy of Sciences), ul. Zwierzyniecka 20, 60-814 Poznań, Polska – Poland.

W nauce krajów bałkańskich, podobnie jak i w nauce polskiej, nie podejmowano dotąd prób odrębnego omówienia pobytu studentów z krajów bałkańskich na Uniwersytecie Krakowskim w okresie, gdy stanowił on uczelnię o znaczeniu międzynarodowym. Historiografia krajów bałkańskich – ściślej chorwacka – interesowała się przede wszystkim znacznie bliższymi i renomowanymi uniwersytetami włoskimi [1], jak również – założonym wkrótce po krakowskim – Uniwersytetem Wiedeńskim [2].

Główny problem, jeśli chodzi o ten temat, polega na identyfikacji miejscowości, z których młodzież przybywała do Krakowa, odnotowywanych w aktach immatrykulacyjnych. W nauce polskiej, pierwsze i jedyne jak dotąd próby takich identyfikacji, obejmujących wszystkich obcych studentów, zawdzięczamy Antoniemu Kar-

[1] Włoskie i jugosłowiańskie opracowania na ten temat zbiera A. Cronia, *La conoscenza del mondo Slavo in Italia. Bilancio storico-bibliografico di un millennio*, Padova 1958, s. 67 - 68, 163 - 176.

[2] I. Bojničić, *Hrvati na bečkom sveučilištu u XIV i XV vieku*, Vienac, 11, 1879, br. 23; F. Šišić, *Hrvati na bečkom sveučilištu od god. 1453 - 1630*, Vjesnik Kr(aljevskog) Hrvatsko-Slavonskog-Dalmatinskog Zemaljskog Arkiva, 5, 1903, s. 161 - 171; A. Ožinger, *Dunajski študenti iz Laškega od 14. do 16. stoletija*, Časopis za zgodovino in narodopisje, 39, 2, 1976, s. 276 - 280; A. Jembrih, *Studenti iz sjeverne Hrvatske na bečkom sveučilištu u XIV. i XV. stoljeciu*, Podravski zbornik '80, Koprivnica 1980, s. 339 - 343.

bowiakowi[3] (dla lat 1433 - 1510) oraz Irenie Kaniewskiej[4] (dla lat 1520 - 1560). Oba te opracowania stanowią w zasadzie do dziś podstawę wszelkich rozważań statystycznych o studentach spoza Polski. Zastosowanie jednak w nich kryteriów podziałów politycznych z XV i XVI w. sprawiło, że wizje statystyczne uległy sporemu zniekształceniu, zwłaszcza gdy chodzi o kraje bałkańskie. Nie całkiem jasno wyodrębniona została w nich granica między Słowiańszczyzną Południową a Węgrami. Nie wszystkie też miejscowości udało się trafnie zidentyfikować. Z tych już jednak opracowań, pomimo ich uchybień, widać wyraźnie, że pobyt młodzieży z krajów bałkańskich na studiach w Krakowie nie był dziełem li tylko przypadku. Obszary rozległej monarchii węgierskiej, która swym zasięgiem obejmowała również znaczne połacie zachodnich Bałkanów (Slawonia, Chorwacja, część Dalmacji), pozbawione były własnego uniwersytetu. Uniwersytet Ludwika Węgierskiego w Pięciokościołach (Pécs), założony w 1367 r., a więc zaraz po Akademii Krakowskiej, upadł wkrótce potem, podobnie jak późniejsze fundacje Macieja Korwina: Academia Istropolitana w Preszburgu (1465 r.) oraz w Budzie (1472 r.)[5]. Inwazja turecka położyła ostatecznie kres akademickiemu szkolnictwu Bizancjum. Uniwersytet cesarski w Konstantynopolu, choć odwiedzany był przed 1453 r. przez przedstawicieli łacińskiego Zachodu, głównie Włochów[6], nie odegrał jednak żadnej roli w kształceniu młodzieży z niegreckich etnicznie połaci Bałkanów[7]. Bogate miasta dalmatyńskie, mając w pobliżu sławne wszechnice włoskie, nie pokusiły się o otwarcie własnego uniwersytetu. Funkcjonująca zaś w centralnej Bośni wyższa uczelnia bogomilska, słabo zresztą dotąd poznana, miała odmienne cele i zadania, analogicznie jak — traktowane często również jako wyższe — niektóre szkoły klasztorne średniowiecznej Bułgarii[8]. Jeśli nie liczyć zatem uchodzących za bardzo drogie uniwersytetów włoskich, inne — naj-

---

[3] A. Karbowiak, *Studya statystyczne z dziejów Uniwersytetu Jagiellońskiego 1433/4 - 1509/10*, Archiwum do Dziejów Literatury i Oświaty w Polsce, 12, 1910, s. 4, 15 - 18, 36 - 58; tenże, *Dzieje wychowania i szkół w Polsce*, 3: *Okres przejściowy od 1433 do 1510*, Lwów 1923, s. 380 - 387.

[4] I. Kaniewska, *Młodzież Uniwersytetu Krakowskiego w latach 1510 - 1560. Studium statystyczne*, (w:) I. Kaniewska, R. Żelewski, W. Urban, *Studia z dziejów młodzieży Uniwersytetu Krakowskiego w dobie renesansu*, pod red. K.Lepszego, Kraków 1964, s. 1 - 88.

[5] Zob. A. L. Gabriel, *The Medieval Universities of Pécs and Pozsony*, Frankfurt am Main 1969; L. S. Domonkos, *The Origins of the University of Pozsony in the fifteenth century*, The New Review, Journal of East European History, 9, 1969, s. 270 - 289.

[6] Według Aeneasza Sylwiusza Piccolominiego (późniejszy papież Pius II), pobyt w XV w. na studiach w Konstantynopolu należał wręcz do dobrego tonu, por. L. Bréhier, *La civilisation byzantine*. III: *Le monde Byzantin*, Paris 1950 (cyt. wg dostępnego mi przekładu serbskochorwackiego: L. Breje, *Vizantijska civilizacija*, Beograd 1976, s. 433).

[7] W stosunku do Serbów stwierdził to otwarcie S. Ćirković, *Pismenost i obrazovanje u srednjovekovnoj srpskoj državi*, (w:) *Istorija škola i obrazovanja kod Srba*, Beograd 1974, s. 30.

[8] Por. Dj. Basler, *Visoko učilište crkve bosanske u mjestu Bosna*, Pregled, 65, 4, Sarajevo 1975, s. 473 - 486; P. Rusev, *Estetika i majstorstvo na pisatelite ot Evtimievata knižovna škola*, Sofija 1983, s. 14 - 15.

bliższe — funkcjonowały tylko na północy: w Pradze, Krakowie i Wiedniu. Przy czym najstarszy z nich — Uniwersytet Karola w Pradze, który biograf despoty serbskiego Stefana Lazarewicia, Konstantyn Filozof (zm. w początkach XV w.), określa mianem *velikoj učitelnjici*[9] — zakażony herezją husycką, przestał w XV w. cieszyć się międzynarodowym uznaniem. Niemniej jednak przed 1420 r. studiowało w Pradze nieco młodzieży z Wojwodiny, Slawonii i Chorwacji [10]. Pozostawały w tej sytuacji tylko Kraków i Wiedeń, dwa uniwersytety, które uchodziły w ówczesnym czasie za uczelnie stosunkowo tanie i — w pewnych okresach — wcale nie odbiegające poziomem od włoskich.

Pragnąc uniknąć nieścisłości geograficznych wyjaśnić musimy, iż pod pojęciem krajów bałkańskich rozumieć będziemy obszary rozciągające się na południe od linii Dunaju i Drawy. W przybliżeniu odpowiada to dzisiejszym północnym granicom Bułgarii i Jugosławii, z tym jednak, że z rozważań wyłączono znaczną część obszarów Słowenii oraz północnej i środkowej Wojwodiny (Baczka i Banat), jako leżące już po północnej stronie linii Dunaj-Drawa. Podział powyższy ma znaczenie tylko praktyczne i nie odpowiada żadnym średniowiecznym podziałom politycznym i administracyjnym. W zakreślonych granicach nie mieści się również żadna z ówczesnych peryferyjnych diecezji (Pięciokościoły i Bacs). Również w przypadku diecezji zagrzebskiej, jej najbardziej na północ wysunięte połacie przekraczały Drawę, a nawet Murę, obejmując już częściowo rdzenne obszary Węgier.

Podstawę ustaleń stanowią przede wszystkim akta immatrykulacyjne Uniwersytetu Krakowskiego (tzw. rejestr uprawnionych słuchaczy), zachowane dla okresu od początków XV w. [11] Zawierają one imię słuchacza, imię ojca, które występuje w dopełniaczu (rzadko nazwisko lub zawód ojca), miejscowość, z której wywodził się słuchacz, niekiedy narodowość oraz diecezję. Do tego dodawano wysokość wnoszonej opłaty oraz semestr wpisu: *aestivales* (24 IV do 16 X) lub *hiemales* (16 X do 24 IV). Brak nazwy diecezji, co dość często ma miejsce w początkowych latach, stwarza duże kłopoty identyfikacyjne. Przyjęto w takich wypadkach uwzględniać jedynie te miejscowości, których lokalizacja nie budzi wątpliwości. Trzeba było wyeliminować z rozważań m.in. często powtarzające się miejscowości: Wilak (dzis. Ilok), Gara

---

[9] *Život despota Stefana Lazarevića od Konstantina Filozofa*, (w:) *Stara srpska književnost*, 2, Novi Sad – Beograd 1966, s. 68 (roz. XXX).

[10] J. Jireček, *Über die culturellen Beziehungen der Ungarn und Böhmen im XIV. und XV. Jahrhunderte und über die ungarischen Husiten*, Sitzungsberichte der königl. böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften. Philos.-histor.-philolog. Classe, Jahr. 1885, Prag 1886, s. 101 - 113; Dj. S. Radojčić, *Razvojni luk stare srpske književnosti*, Novi Sad 1962, s. 49; J. Mikulka, *Počátky politického společenství Čechů a Jihoslovanů pod vládou jedné dynastie*, (w:) *Češi a Jihoslované v minulosti. Od nejstarších dob do roku 1918*, Praha 1975, s. 77 n.

[11] *Album studiosorum Universitatis Cracoviensis* (dalej cyt. *Album*), ed. Ż. Pauli, 1 (ab anno 1400 ad annum 1489), Cracoviae 1883 - 1887; 2 (ab anno 1490 ad annum 1551), ed. A Chmiel, Cracoviae 1892; 3 (ab anno 1551 ad annum 1589), ed. A. Chmiel, Cracoviae 1896 - 1904. Próby skorygowania niektórych błędnych odczytów: *Indeks studentów Uniwersytetu Krakowskiego w latach 1400 - 1500*, opracowali J. Zathey i J. Reichan, Wrocław 1974.

(dzis. Gorjani), które występują również na innych obszarach Europy Środkowej. Przy identyfikacji miejscowości pomocne okazały się opracowania dotyczące tzw. mapy Lazarusa oraz, przynajmniej częściowo, *Słownik geograficzno-historyczny Węgier*, opracowany przez Gy. Györffy'ego[12]. Wobec faktu, że młodzież przybywała na studia najczęściej małymi lub większymi grupami, zidentyfikowanie mniejszych miejscowości było możliwe na podstawie wspólnego wpisywania się do akt immatrykulacyjnych. W niektórych wreszcie wypadkach pomocne okazały się imienne zestawienia studentów zamieszkujących Bursę Węgierską (spisy zachowane dla lat 1493 - - 1558), wydane przez K. Schraufa[13]. Pozwoliły one właściwie zidentyfikować niektóre miejscowości. Zestawienia natomiast osób, które w Krakowie uzyskały stopień bakałarza lub magistra, oparto na znanym opracowaniu J. Muczkowskiego[14].

Pierwszy student z interesującego nas obszaru immatrykulował się w 1413 r., ostatni natomiast w 1579 r. W ujęciu tabelarycznym, uwzględniającym wyłącznie osoby z miejscowości, których związek z krajami bałkańskimi nie budzi wątpliwości, liczba immatrykulowanych studentów w poszczególnych dziesięcioleciach przedstawia się następująco:

Tabela 1

Lata 1413 - 1420 — 2 osoby	Lata 1491 - 1500 — 12 osób
1421 - 1430 — 3	1501 - 1510 — 3
1431 - 1440 — 7	1511 - 1520 — 11
1441 - 1450 — 13	1521 - 1530 — 1
1451 - 1460 — 9	1531 - 1540 — 5
1461 - 1470 — 23	1541 - 1550 — 9
1471 - 1480 — 7	1551 - 1560 — 5
1481 - 1490 — 17	1561 - 1570 — 3
	1571 - 1579 — 1

Największy zatem napływ młodzieży z krajów bałkańskich do Krakowa obserwujemy w drugiej połowie XV i w początkach XVI w., a więc w okresie, kiedy krakowska uczelnia miała znaczenie międzynarodowe (wysoki poziom astronomii, matematyki i geografii) i jednocześnie blisko połowę immatrykulowanych (44%) stanowili w jej murach studenci spoza Polski[15]. Poważny wpływ na zahamowanie napły-

[12] *Lazarus Secretarius. The First Hungarian Mapmaker and His Work*, edited by L. Stegena, Budapest 1982; Gy. Györffy, *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza*, 1 (A-Cs), Budapest 1966, 2 (D-Gy), Budapest 1987.

[13] *Regestrum Bursae Hungarorum Cracoviensis. Das Inwohner-Verzeichniss ungarischen Studentenbursae zu Krakau* (1493 - 1558), ed. K. Schrauf, Wien 1894.

[14] *Statuta nec non liber promotionum philosophorum ordinis in universitate studiorum Jagellonica ab anno 1402 ad annum 1849*, ed. J. Muczkowski, Cracoviae 1849.

[15] Zob. H. Barycz, *Historja Uniwersytetu Jagiellońskiego w epoce Humanizmu*, Kraków 1935, s. 115 n.

wu młodzieży z krajów bałkańskich na studia do Krakowa miały rozpoczęte w 1520 r. — z chwilą wstąpienia na tron Sulejmana II Wspaniałego — podboje tureckie. Między 1521 a 1530 rokiem immatrykulowała się tylko jedna osoba (1527 r.). Był to niejaki Mikołaj, syn Michała, który podawał się za mieszkańca Chorwacji (*ex Croatia*), ale przebywał podówczas w diecezji Ostrzyhomskiej[16]. Opanowanie znacznych połaci Węgier przez Turków, po klęsce pod Mohaczem (1526 r.) oraz wprowadzone w 1530 r. zasady prawodawstwa tureckiego Sulejmana II, które zaważyły niekorzystnie na rozwoju oświaty w podbitych krajach[17], wszystko to poważnie ograniczyło napływ młodzieży z południa. Po 1580 r., kiedy krakowska wszechnica była już niemal wyłącznie uczelnią krajową i zaledwie 1% słuchaczy stanowiła młodzież spoza Polski, znajdujemy wśród immatrykulowanych studentów z krajów bałkańskich zaledwie dwie osoby (1582, 1607 r.)[18].

Spośród ponad 50 miejscowości pewnych lub niezidentyfikowanych, ale co do których nie ulega wątpliwości ich związek z interesującym nas obszarem, zapisało się w latach 1413 - 1579 w sumie prawie 120 osób. Prym wiodły oczywiście miasta. Wbrew jednak oczekiwaniom, największa liczba wywodziła się nie z dużych ośrodków chorwacko-slawońskich, lecz z niewielkiego miasteczka serbskiego Slankamen (dzis. Stari Slankamen). Było ono zamieszkane głównie przez Serbów i w XV w. stanowiło jeden z duchowych centrów kultury serbskiej[19]. Na dalszych dopiero pozycjach są najważniejsze ośrodki Slawonii i Chorwacji, jak Varaždin, Zagrzeb czy Slawonska Požega. Udział przedstawicieli poszczególnych ośrodków bałkańskich przedstawia się następująco:

Tabela 2

Miejscowość	Opsztina lub przybliżona lokalizacja	Liczba zapisanych	Liczba bakałarzy	Liczba magistrów
1	2	3	4	5
Aljmaš	Osijek	1	1	—
Banoštor	Beočin	4	—	—
Benedička	Djurdjevac	1	1	—
Bonda — niezid.	diec. zagrz.	1	—	—
Brkiševina	Sisak	2	—	—
Čazma	Čazma	1	—	—
Djakovo	Djakovo	3	2	—
Dolac — zaginiony	k/Stari Mikanovci	1	—	—
Dubrava	Vrbovec	6	1	—
Gorizia	Włochy (Friul)	1	—	—

[16] *Album*, 2, s. 236.

[17] Ćirković, o.c., s. 34.

[18] W roku 1582: Martinus Valentini Calicy de Waradzino (=Varaždin) dioc. Zagrabiensis (*Album*, 3, s. 128); 1607 r.: Gabriel Thomae Biszai Ungarus dioc. Zagrabiensis in Croatia (*Album studiosorum Universitatis Cracoviensis*, 4 (1607 - 1642), ed. G. Zathey, H. Barycz, Cracoviae 1950, s. 3).

[19] Zob. Ž. Kumar, *Stari Slankamen*, Glasnik Srpske akademije nauka, 7, 2, 1956, s. 216.

c.d. tabeli 2

1	2	3	4	5
Gradec	Chorwacja	1	–	–
Gradec	obecnie w obrębie Zagrzebia	1	–	–
Grobnik	Rijeka	1	1	–
Horwathy – zagin.	k/Vinkovci	1	–	–
Hagya	Tessalia/Grecja	2	–	–
Ilija	Varaždin	1	–	–
Kereswdwarhel – niezid.	diec. zagrzeb.	2	–	–
Knin	Chorwacja	1	–	–
Koper	Koper	1	–	–
Koprivnica	Koprivnica	1	–	–
Kovači	Poreč k/Slav. Požegi	1	–	–
Križevci	Križevci	1	–	1
Lublana	Lublana	1	–	–
Marijanci	Donji Miholjac	3	–	–
Modruš	Ogulin	1	–	–
Motičina	Našice	1	–	–
Mynthczenth – zagin.	k/Čazmy	1	–	–
Nuštar	Vinkovci	2	–	–
Opatovac	Vukovar	3	1	–
Orahovica	Orahovica	1	–	–
Osijek	Osijek	2	1	–
Petrijevci	Valpovo	2	–	–
Petrovaradin	Novi Sad	3	–	–
Raven	Križevci	1	–	–
Rosazzo	k/Akwileji	1	–	–
Sanctus Michaelis – niezid.	niezid. diec. zagrzebska	1	–	–
Senovicz – niezid.	diec. zagrzebska	1	–	–
Slatina	Chorwacja	1	1	–
Slavonska Požega	Sl. Požega	6	4	1
Sotin	Vukovar	2	1	–
Spleth Sagrabiensis	niezid.	1	–	–
Sredice	Belovar	1	–	–
Sremska Mitrovica	Sr. Mitrovica	2	–	–
Stari Slankamen	Indjija	13	3	–
Varaždin	Varaždin	9	–	–
Velika	Sl. Požega	1	–	–
Virovitnica	Virovitnica	1	–	–
Veliki Grdjevac	Grubišno Polje	3	–	1
Voćin	Podravska Slatina	1	–	–
Vrbovec	Vrbovec	2	–	–
Vukovar	Vukovar	4	–	–
Zagrzeb		6	3	1
Zemun	dziś w obrębie Belgradu	2	1	–
Zenthywan – niezid.	w diec. zagrzeb.	1	–	–
	Razem	115	21	4

Zestawienie powyższe należy uzupełnić o osoby, które do akt immatrykulacyjnych nie podały nazwy miejscowości, lecz tylko ogólnie regiony, z których się wywodziły, względnie nazwę rodu:

Tabela 3

	3	4	5
Chorwacja	6	–	1
Dalmacja	2	–	–
Raszka	2	–	–
Slawonia	1	–	–
Georgius Frankopan	1	–	–
Razem	12	–	1

Do tego dochodzą jeszcze osoby nie immatrykulowane, które na Uniwersytecie Krakowskim otrzymały promocję na bakałarza i magistra:

Tabela 4

Miejscowość	Opsztina lub region	Liczba bakałarzy	Liczba magistrów
Čazma	Čazma	–	1
Djakovo	Djakovo	1	–
Opatovac	Vukovar	3	–
Petrijevci	Valpovo	1	–
„de Sirmio"	Srem	–	1
Zadar	Zadar	1	–
	Razem	6	2

Jeśli chodzi o regiony, to ich udział w wysyłaniu studentów na studia do Krakowa przedstawia się następująco:

Tabela 5

Region	Liczba studentów
Slawonia i Chorwacja	98
Dalmacja	6
Słowenia i Friul	4
Srem	25
Raszka (despotowina serbska?)	2
Tessalia	2

Znana jest wreszcie niewielka grupa młodzieży z interesujących nas obszarów, która zamieszkiwała w Bursie Węgierskiej, lecz z bliżej nie wyjaśnionych powodów nigdy nie podjęła studiów. W każdym razie ich imion nie spotykamy w żadnych aktach uniwersyteckich. Byli to dwaj przedstawiciele Zemunu (w Bursie w latach 1519 - 1520), jakiś Lucas Croatus (1493 r.), Blasius ze Slavonskiej Požegi (1517 r.)

i Blasius Illiricus z Modrušu (1517 r.)[20]. Trudno zaliczyć ich do grupy studentów uczelni krakowskiej. Przypadki te wydają się jednak godne odnotowania, gdyż wskazują, że nie wszyscy przebywający w Krakowie podejmowali studia. Pobyt w Bursie wiązał się z określonymi opłatami, a zatem na przeszkodzie w podjęciu studiów nie stały bynajmniej względy materialne.

Liczba 133 osób z krajów bałkańskich, które w ten czy inny sposób przewinęły się przez mury krakowskiej wszechnicy, nie należy z całą pewnością do imponujących. W każdym dziesięcioleciu XV w., poczynając od 1461 r., zapisywało się średnio ponad 400 Węgrów. Liczba immatrykulowanych w Krakowie studentów bałkańskich jest również niższa od tej, jaką zamyka się ich liczba w Wiedniu, gdzie tylko w okresie 1385 - 1450 zapisało się 131 osób, a w latach 1453 - 1551 — 167 osób[21].

Zdecydowany prym — jak ilustruje to ostatnia tabela — w wysyłaniu swych przedstawicieli na naukę do Krakowa wiodły regiony bezpośrednio sąsiadujące z rdzennym terytorium Węgier, a więc Slawonia i Chorwacja oraz Srem. Wynikało to niewątpliwie z wysokiej rangi, jaką Uniwersytet Krakowski cieszył się na samych Węgrzech[22].

Odnotowywane w aktach immatrykulacyjnych informacje, dotyczące wysokości uiszczanych przez studentów opłat za naukę, pozwalają sądzić, że wśród przedstawicieli interesującego nas obszaru przeważały osoby średnio zamożne. Zaledwie bowiem 6 osób uiściło pełną sumę, czyli 8 groszy polskich. Zdecydowana zaś większość wpłaciła tylko połowę, tj. 4 grosze. Ilustruje to poniższa tabela:

Tabela 6

Wysokość opłaty w groszach	Liczba osób
1	10
1,5	1
2	23
2,5	1
3	27
3,5	1
4	42
5	8
6	1
8	6
brak danych	10

Średnia zamożność słuchaczy i stosunkowo wysokie sumy za końcowe egzaminy nie wpłynęły korzystnie na efektywność kształcenia. Wielu zapewne w ogóle nie przy-

[20] *Regestrum Bursae Hungarorum.*, s. 7, 18, 19, 21.

[21] Jembrih, o.c.; Šišić, o.c.

[22] Zob. E. Kovács, *Uniwersytet Jagielloński a kultura węgierska*, Slavica, 4, 1964, s. 5 - 26; tenże, *Uniwersytet Krakowski a kultura węgierska*, Wrocław 1965; S. Tonk, *Erdélyiek egyetemjárása a középkorban* [*Średniowieczni studenci z Siedmiogrodu*], Bukarest 1979.

stępowało do końcowych egzaminów. Toteż w stosunku do liczby immatrykulowanych, niewielki jest procent tych, którzy studia ukończyli. W przypadku Krakowa dane te są co prawda uchwytne tylko dla wydziału artes, czyli sztuk wyzwolonych, brak ich natomiast w odniesieniu do innych wydziałów. Stąd też, choć wydział sztuk wyzwolonych cieszył się największą popularnością, zarówno liczba bakałarzy, jak i magistrów, nie odzwierciedla tendencji charakterystycznych dla wszystkich niemal ówczesnych uniwersytetów europejskich, kiedy to zwykle co czwarty zapisany otrzymywał promocję na bakałarza, a co trzeci bakałarz — magistra. Najwięcej, bo aż 4 bakałarzy pochodziło ze Slavonskiej Pożegi, po trzech zaś ze Starego Slankamenu i Zagrzebia, dwóch z Djakova. Zdaje się to świadczyć o funkcjonowaniu w tych miastach stojących na wysokim poziomie szkół przygotowujących kandydatów na studia.

Uniwersytet Krakowski, choć należał do uczelni państwowych i posiadał własną osobowość prawną, jednak ideowo podporządkowany był Kościołowi, a organizacyjnie biskupowi krakowskiemu. Stajemy więc tutaj przed niezwykle trudnym pytaniem: czy tylko młodzież katolicka garnęła się na studia do Krakowa? Pytanie to wydaje się o tyle istotne, że wśród osób zapisanych figurują takie, których związek z katolicyzmem może wydawać się wątpliwy. Nie wiadomo, kim byli dwaj przedstawiciele miasteczka Hagya koło Larissy w Grecji, jeden zapisany w 1468 r., drugi w 1508[23]. Ich imiona nie wskazują jednak na powiązania z Kościołem Wschodnim. O ile sami nie należeli do konwentu franciszkanów, mogli być wychowankami szkół franciszkańskich, zakonu, który na obszarze całych Bałkanów odgrywał ważną rolę, a jego wschodniobałkańska prowincja obejmowała tereny od Morza Czarnego po Sycylię[24]. Katolikami, czy to pochodzenia węgierskiego, czy też serbskiego, byli niewątpliwie również przedstawiciele Sremu, wywodzący się ze Starego Slankamenu, Sremskiej Mitrovicy i Petrovaradinu. Organizacyjnie były to tereny podporządkowane katolickiemu biskupstwu sremskiemu w Bacs, a serbska ludność prawosławna silniej uwidoczniła się tu dopiero poczynając od XVII w. Wcześniej prawosławnych Serbów było tu niewielu[25].

Po uzyskaniu promocji wszyscy bez wyjątku opuszczali Kraków i Polskę. W przeciwieństwie do Wiednia, żadnego magistra nie spotykamy na katedrach krakowskiego uniwersytetu. Bezpośrednim niewątpliwie kontaktom młodzieży z tego kręgu z ich

---

[23] Valentinus Gregorii de Agya, 1468 r. (*Album*, 1, s. 193); Nicolaus de Agya Grilla, 1508 r. (*Album*, 2, s. 112). Zapewne chodzi o jedną i tę samą miejscowość Hagya we wschodniej Tessalii, niedaleko Larissy. W średniowieczu był to ośrodek miejski, który jednak w XIV w. utracił znaczenie handlowe. Zob. V. Hrochová, *Byzantské města ve 13. - 15. století*, Praha 1967, s. 34.

[24] Por. Cronia, o.c., s. 182 - 183 n. O sukcesach misji franciszkanów w Bułgarii, Raszce i Bośni, świadczą relacje składane papieżowi w 1368 r. (*Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, 14, ed. M. Kostrenčić, Zagrabiae 1916, nr 98, 100). Por. też. F. Šišić, *Nekoliko isprava iz početka XV st.*, Starine, 39, 1938, s. 181 - 182 (dok. nr 30).

[25] Por. J. Radonić, *Rimska kurija i južnoslovenske zemlje od XVI do XIX veka*, Beograd 1950, s. 16.

rówieśnikami z krakowskiej wszechnicy przypisać należy udział krakowskich studentów, wespół z kolegami wiedeńskimi, w obronie Belgradu przed Turkami w 1456 roku[26].

Prześledzenie dalszych karier tych osób, z których wiele zapewne zasiliło szkoły miejskie, szeregi miejskich pisarzy czy nawet wędrownych klerków, jest niezwykle trudne. Dla obszaru bałkańskiego nie dysponujemy żadnymi opracowaniami typu słowników biograficznych, a wiele źródeł z XV - XVI w. nie zostało dotąd opracowanych[27]. Do najwybitniejszych niewątpliwie studentów, których karierę daje się prześledzić, należał Jerzy Frankopan (1459 - 1520), przedstawiciel magnackiego rodu chorwackiego, który jako arcybiskup Kaloscy (1503) odgrywał w początkach XVI w. ważną rolę w polityce Węgier. Działalność innych musi być dopiero przedmiotem dalszych studiów, podobnie zresztą jak poszukiwanie odpowiedzi na pytanie: w jakim stopniu zdobyta przez nich wiedza przyczyniała się — w ich rodzinnych stronach — do szerzenia prądów humanistycznych i kultury scholastycznej.

STUDENTEN AUS BALKANISCHEN LÄNDERN AN DER KRAKAUER UNIVERSITÄT IN DEN JAHREN 1413 - 1579

Zusammenfassung

In den Jahren 1413 - 1579 haben an der Krakauer Universität über 130 Personen aus den balkanischen Ländern (Gebiete südlich von Donau und Drau) studiert. Diese Quote war höchstwahrscheinlich höher; die Absicht des Autors war es jedoch, nur jene Personen zu berücksichtigen, die aus den Ortschaften stammten, deren Verbindung mit balkanischen Ländern keine Zweifel aufkommen läßt. Beinahe die Hälfte dieser Menge studierte gegen Ende des 15. Jh. und zu Beginn des 16. Jh. (Tafel 1), als die Krakauer Universität den europäischen Ruhm genossen hat. Die Mehrheit der Studenten bildeten die Vertreter aus den Gebieten, die unmittelbar an Ungarns Stammgebiet angrenzten (Tafel 5), d.h. aus Slavonien, Croatien und Srem. Zieht man die Zahl der Eingeschriebenen in Betracht, so stellt man fest, daß nur wenige den Grad eines Bakkalaureus und Magisters erreicht haben (Tafel 2, 3, 4). Auf das niedrige Niveau der Leistungen im Studium haben sich aller Wahrscheinlichkeit nach hohe Gebühren für Schlußexamen ausgewirkt — die nur einigermaßen wohlhabenden Personen machten dagegen unter den Studenten die Mehrheit aus. Nur wenige unter ihnen konnten vollständige Summen, die 8 polnische Groschen betragen haben, entrichten (Tafel 6). Alle Studenten waren ohne Zweifel katholisch — denn es ist wohl schwierig, die Vertreter der ortodoxen Kirche unter den Studenten aus Hagya in Thessalien bzw. aus Raszien oder Srem zu suchen. Obwohl die Krakauer Universität im Hinblick auf die Popularität hinter der Wiener Universität stand, war ihre Bedeutung für die Kultur der Balkan-Länder größer als man ursprünglich vermutet hat.

---

[26] Źródła dotyczące tego epizodu: J. Kalić-Mijušković, *Beograd u srednjem veku*, Beograd 1967, s. 140, 154, 386, 393.

[27] Wyjątek stanowią pod tym względem obszary Słowenii, dla których słownik biograficzny jest już na ukończeniu. Natomiast w Chorwacji przystąpiono dopiero do jego opracowywania.